ISSN 3060-4567

SHAXSIY HIMOYA VOSITALARI:TURLARI,QO‘LLANILISHI VA ULARNI TANLASH MEZONLARI

Odiljonova Ruzixon

Andijon davlat texnika instituti

Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi yo‘nalishi 3-kurs talabasi

E-mail:rozixonodiljonova8@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada shaxsiy himoya vositalarining ishlab chiqarish va boshqa ish faoliyatida tutgan o‘rni, ularning asosiy turlari, qo‘llanilish sohalari hamda tanlash mezonlari haqida fikr yuritilgan. Mehnat muhofazasi tizimida xodim salomatligini saqlash va baxtsiz hodisalarni kamaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Turli xavfli ishlab chiqarish omillariga qarshi to‘g‘ri tanlangan va to‘g‘ri qo‘llanilgan himoya vositalari jarohatlanish darajasini sezilarli darajada kamaytiradi. Maqolada shuningdek, shaxsiy himoya vositalarini tanlashda e’tiborga olinadigan texnik, ergonomik va me’yoriy talablar tahlil qilinadi hamda amaliy tavsiyalar beriladi.*

Kalit so‘zlar: *shaxsiy himoya vositalari, shaxsiy himoya vositalarining turlari, himoya vositalarini tanlash, xodimlar salomatligi, standart va sertfikatlash.*

Kirish: Ish joylarida xodimlarning sog‘lig‘i va hayotini himoya qilish mehnat muhofazasi tizimining eng muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ishlab chiqarish jarayonida yuzaga keladigan zararli omillar — kimyoviy moddalar, shovqin, chang, yuqori harorat, mexanik zarba va boshqa xavf manbalari inson salomatligiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Ana shunday sharoitda shaxsiy himoya vositalari xodimni bevosita xavf manbasidan himoya qilishda eng asosiy chora hisoblanadi.

Zamonaviy sanoat va xizmat ko‘rsatish sohalarida shaxsiy himoya vositalarining roli yanada ortib bormoqda. Ulardan to‘g‘ri foydalanish nafaqat xodim salomatligini saqlaydi, balki ishlab chiqarish samaradorligiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Biroq, har bir himoya vositasini tanlashda xavf darajasi, ish

sharoiti, texnik talablar va xodimning fiziologik xususiyatlari inobatga olinishi kerak. Aks holda, noto‘g‘ri tanlangan yoki sifatsiz vosita kutilgan natijani bermaydi.

Mazkur maqolada shaxsiy himoya vositalarining asosiy turlari, ularning amaliy qo‘llanilish sohasi, tanlashda e’tibor qaratiladigan mezonlar va shaxsiy himoya vositalaridan samarali foydalanish bo‘yicha tavsiyalar yoritiladi.

Shaxsiy himoya vositalari - bu ish joyidagi jiddiy shikastlanishlar va kasalliklarga olib keladigan xavf-xatarlarning ta’sirini minimallashtirish uchun kiyiladigan uskunalar. Ushbu jarohatlar va kasalliklar ish joyidagi kimyoviy, radiologik, fizik, elektr, mexanik yoki boshqa xavf-xatarlar bilan aloqa qilish natijasida yuzaga kelishi mumkin. Shaxsiy himoya vositalariga qo’lqoplar, himoya ko’zoynaklari va poyabzallari, quloqchalar yoki muflar, qattiq shlyapalar, respiratorlar yoki kombinezonlar, yeleklar va to’liq tana kostyumlari kiradi. Barcha shaxsiy himoya vositalari xavfsiz tarzda ishlab chiqilgan va qurilgan bo’lishi va toza va ishonchli tarzda saqlanishi kerak. U qulay tarzda joylashishi va ishchi foydalanishini rag’batlantirishi kerak. Agar shaxsiy himoya vositalari to‘g’ri mos kelmasa, u xavfsiz tarzda qoplanishi yoki xavfli ta’sir qilish o‘rtasidagi farqni keltirib chiqarishi mumkin. Muhandislik, mehnat amaliyoti va ma’muriy nazoratni amalga oshirish mumkin bo‘lmaganda yoki etarli darajada himoyani ta’minlamasa, ish beruvchilar o‘z xodimlarini shaxsiy himoya vositalari bilan ta’minlashlari va ulardan to ‘g’ri foydalanishni ta’minlashlari kerak.

Ba’zi shaxsiy himoya vositalarining ko‘rinib turgan soddaligi ushbu uskunadan samarali foydalanish uchun zarur bo'lgan kuch va xarajatlarni qo‘pol ravishda e’tiborsiz qoldirishga olib kelishi mumkin. Ba’zi qurilmalar, masalan, qo’lqop va himoya poyafzallari nisbatan sodda bo'lsa-da, respirator kabi boshqa jihozlar aslida juda murakkab bo’lishi mumkin. Samarali shaxsiy himoyaga erishishni qiyinlashtiradigan omillar xavf manbasida jarayonga kiritilgan himoyaga emas, balki xavfni kamaytirish uchun inson xatti-harakatlarini o‘zgartirishga asoslangan har qanday usulga xosdir. Muayyan turdagi himoya vositalaridan qat’i nazar, shaxsiy himoya dasturiga kiritilishi kerak bo‘lgan elementlar to‘plami mavjud.

ISSN 3060-4567

Xulosa: Shaxsiy himoya vositalari mehnat muhofazasining ajralmas qismi bo‘lib, ishchi-xodimlarning salomatligini saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Ular ish joyidagi zararli va xavfli omillardan himoya qilishda samarali vosita hisoblanadi. Shaxsiy himoya vositalarining turlari, jumladan, nafas olish yo‘llarini, ko‘zni, quloqni, qo‘l va oyoqni, terini hamda butun tanani himoya qiluvchi vositalar mavjud. Ularni to‘g‘ri qo‘llash mehnat unumdorligini oshiradi va baxtsiz hodisalar sonini kamaytiradi.

Shaxsiy himoya vositalarini tanlashda xavf-xatarlarning turi va darajasi, ish sharoiti, qulaylik darajasi, ergonomik talablar hamda amaldagi standartlarga muvofiqligi inobatga olinishi zarur. Shuningdek, shaxsiy himoya vositalari muntazam ravishda tekshirilib, saqlanish shartlariga qat’iy amal qilinishi kerak.Shunday qilib, shaxsiy himoya vositalaridan to‘g‘ri foydalanish nafaqat ishchilarning sog‘lig‘ini asrash, balki ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2023.

2.“Mehnat muhofazasi asoslari” – O‘quv qo‘llanma, T. M. Ergashev, A. A. Sattorov. – Toshkent: Fan, 2022.

3.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Mehnatni muhofaza qilish bo‘yicha umumiy talablar” nizomi – 2021-yil.

4.Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) materiallari – www.ilo.org

5.“Sanoat gigiyenasi va texnika xavfsizligi” – B. R. Rajabov, M. R. Toshpo‘latov. – Toshkent: Oliy ta’lim, 2020.

6.“Ish joyidagi xavfsizlik va sog‘liqni saqlash” bo‘yicha tavsiyalar – www.osha.europa.eu

7.GOST 12.4.011-89 – Shaxsiy himoya vositalarining tasnifi va umumiy talablar.

8.ISO 45001:2018 – Mehnat salomatligi va xavfsizligi menejmenti tizimi.